

דור לדור

קבצים לחקר ולתיעוד תולדות
החינוך היהודי בישראל ובתפוצות

נב

דור לדור

קבצים לחקר ולתיעוד תולדות החינוך היהודי בישראל ובתפוצות

נב

עיונים בתולדות החינוך העברי בארץ ישראל
במלאת 90 שנה למכללת אפרטה

עורכים: מיכל בן יעקב, ישראל רוזנסון ויובל דרור

יוצא לאור על ידי בתי הספר לחינוך של
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב | אוניברסיטת בר-אילן | אוניברסיטת חיפה
אוניברסיטת תל אביב | האוניברסיטה העברית בירושלים | האוניברסיטה הפתוחה
והארכיון לחינוך יהודי בישראל ובגולה ע"ש אביעזר ילין

מכללת אפרטה ומוזיאון חצר הישוב הישן ע"ש יצחק קפלן
אוניברסיטת תל אביב תשע"ז (2017)

קובץ זה יוצא לאור בתמיכתם הנדיבה של מכללת אפרתה
ומוזיאון חצר הישוב הישן ע"ש יצחק קפלן.

העורכים: מיכל בן יעקב, ישראל רוזנסון, יובל דרור
המערכת: רחל אלבוים-דרור, חנן אלכסנדר, אבנר בן-עמוס, שרה גורי-רוזנבליט, תמר הורוביץ,
יעקב עירם
מרכזת המערכת: רחל שלטון
עריכת הלשון: סיגלית רוזמרין, אריאל סמואל, חנה פורטגנג
מביאה לבית הדפוס: שלומית זמיר
עיצוב ועימוד: סטודיו פרינטיב בע"מ

כתב העת "דור לדור" – קבצים לחקר ולתיעוד תולדות החינוך היהודי בישראל ובתפוצות" נועד
לתת ביטוי למחקר העוסק בסוגיות בתולדות החינוך היהודי מנקודת ראות של דיסציפלינות
מדעיות שונות: היסטורית, פילוסופית, סוציולוגית ואחרות.

כתובת המערכת:
"דור לדור – קבצים לחקר ולתיעוד תולדות החינוך היהודי"
בית הספר לחינוך על שם חיים וג'ואן קונסטנטינר,
אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב 6997801
shilton@tauex.tau.ac.il

כתובת ארכיון החינוך היהודי:
<http://education.tau.ac.il/jewish-archive>

כל הזכויות שמורות להוצאת אפרתה
רח' בן יפונה 17 ת"ד 10263 ירושלים 9110201
www.emef.ac.il
Efrata@emef.ac.il
נדפס בישראל תשע"ז (2017)
דפוס פרינטיב בע"מ, ירושלים
מסת"ב: 4-20-7234-965-978

אין להעתיק או להפיץ פרסום זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או
מכני (לרבות צילום והקלטה) בלא אישור בכתב, ומראש, ממכללת אפרתה

בתמונת השער הקדמי: תלמידות ומורים בחצר בית המדרש למורות של 'המזרחי', תר"ץ
מקור: ארכיון מכללת אפרתה, אלבום צילומים, ס-4. ראו מאמרה של מיכל בן יעקב בקובץ זה.
בתמונת השער האחורי: פעילות ברית הסטודנטים הדתיים 'יבנה' עם ילדים ברובע היהודי
בירושלים, 1940. מקור: מוזיאון חצר הישוב הישן. ראו מאמרה של אורה פיקל-צברי בקובץ זה.

עשינו ככל יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות על כל החומר ממקורות חיצוניים.
אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות, ואם תובא לידיעתנו נפעל לתקנה.

”כאשר שואלים אותי 'היכן למדת?' אני גאה לענות:
'למדתי בבית המדרש למורות וגננות של המזרחי בירושלים'.”
[נחמה מיכאלי (הורוביץ) ז”ל, בוגרת שנת תש”ט]

תוכן העניינים

	דבר העורכים	מיכל בן יעקב
		ישראל רוזנסון
11		יובל דרור

חטיבה 1: מגדר, הכשרת מורות וחינוך עברי בארץ ישראל

	”...כל עתידה של עבודתנו בארץ תלוי בשאלת הצלחת חינוך הבנות” – ראשיתה של הכשרת מורות לחינוך הדתי-הלאומי בארץ-ישראל	מיכל בן יעקב
13		
	סיורים וטיולים ב'בית המדרש למורות מזרחי' (לימים 'מכללת אפרתה') בתקופת המנדט	יוסי שפנייר
57		
	'בתי צעירות מזרחי' ככבואה לדיוקנן של נשים ציוניות-דתיות בתקופת היישוב	לילך רוזנברג-פרידמן
89		
	חינוך, השכלה מקצועית והתמודדות אישית – דרכן המפותלת של נשים לשדה העבודה בארץ ישראל מבט היסטורי: 1854-1948	מרגלית שילה
109		

חטיבה 2: החינוך הדתי העברי במחצית הראשונה של המאה ה-20

	בין חינוך לאומי-כללי לחינוך מגזרי – דרכו החינוכית של דוד ילין ומבט לחינוך היהודי בישראל עד ימינו	עפרה מייטליס
135		
	החינוך לקיבוץ הדתי בבני עקיבא	נחום ברוכי
159		

181	סוציאליזציה דתית בקיבוץ הדתי	מנוחה כהן-אמיר
205	'מיבנה לירושלים' – ברית הסטודנטים הדתיים 'יבנה' ברובע היהודי עד מלחמת השחרור	אורה פיקל-צברי
237	בית המדרש לרבנים ודיינים 'בית הראש"ל' – המתיבתא הגדולה'	שלמה א' גליקסברג

חטיבה 3: ילדות וחינוך הילדים בארץ ישראל באמצע המאה ה-20

257	סוכני תרבות ועיצוב הילדות במערכת החינוך העברי בשנות המנדט	זהבית שנקולבסקי
299	'להיות כאן ילד' – בארץ ישראל של שנות הארבעים במאה ה-20	חיים גרוסמן
343	חברים מספרים על בית הספר על שם ג'ימי – 'בית הספר על שם אהרן שמי' בבית שמש	ישראל רוזנסון ויוסי שפנייר
361	"בחופש הגדול נלמד..." – על בית הספר השקוף בחסמב"ה	ישראל רוזנסון

המחברים וכתובותיהם

פרופ' יובל דרור
בית הספר לחינוך
ע"ש חיים וגו'אן קונסטנטינר
אוניברסיטת תל אביב
רמת אביב, תל אביב 6997801
droryuvl@tauex.tau.ac.il

ד"ר נחום ברוכי
חוקר תולדות הקיבוץ הדתי
קיבוץ בארות יצחק
nachumb@beerot.org.il

ד"ר חיים גרוסמן
תל אביב
grossman.haim@gmail.com

ד"ר עפרה מייטליס
מכללת אפרתה
ירושלים 9110201
oframei@emef.ac.il

פרופ' לילך רוזנברג-פרידמן
המחלקה ללימודי ארץ ישראל
ולארכיאולוגיה ע"ש מרטין זוס
אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן
Lilach.Rosenberg@biu.ac.il

ד"ר מיכל בן יעקב
מכללת אפרתה
ירושלים 9110201
michal.ben.yaakov@gmail.com

פרופ' ישראל רוזנסון
מכללת שאנן
חיפה 3100801
isrozenson@gmail.com

הרב ד"ר שלמה גליקסברג
מכללת אפרתה
ירושלים 9110201
rabbiglicksberg@mizrachi.org.za

ד"ר מנוחה כהן-אמיר
מכללת אפרתה
ירושלים 9110201
menuchaca@bezeqint.net

אורה פיקל-צברי
מוזאון חצר הישוב הישן
ע"ש יצחק קפלן
ירושלים
museum-o@zahav.net.il

ד"ר זהבית שנקולבסקי
מכללת אשקלון, אשקלון
zehavit3@gmail.com

פרופ' מרגלית שילה
המחלקה ללימודי ארץ ישראל
ולארכיאולוגיה ע"ש מרטין זוס
אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן
margalitshilo@gmail.com

ד"ר יוסי שפנייר
מכללת אפרתה
ירושלים 9110201
yossisp75@gmail.com